

**Rejse til Alta, Finnmark Fylke
Maj 2010**

Rejse til Alta, Finnmark. Deltagelse i *Bergkunst 2010. Bergkunstnettverkets seminar i Alta 25.- 27. mai 2010*. Desuden studierejse med besøg bl.a. på helleristningsfelterne ved Hjemmeluft/Jiepmaluokta.

Deltagere: Flemming Kaul og Ditlev Mahler, Nationalmuseet. Desuden deltagelse af *Nordlige verdens* samarbejdspartner Preben Rønne, Vitenskapsmuseet, NTNU, Trondheim.

På den østlige del af helleristningsfelterne ved Hjemmeluft (samisk: *Jiepmaluokta*), Alta, findes mindst 10 skibsbilleder, der adskiller sig fra felternes øvrige skibsbilleder.

Helleristningsfelterne ved Hjemmeluft udgør en af de mest interessante lokaliteter med billeder fra stenalderens jægerkulturer, og de rækker langt tilbage i tid. De ældste billeder dateres til 4000 f.Kr.

Her ser vi jægerens vigtigste jagt dyr afbildet: rener, elge, bjørne. Man kan endda som i en tegneserie på klippen følge en bjørnejagt. Også fiskeri ses gengivet. Det er især hellefisken der har haft interesse. Helleristninger i Alta blev først fundet i 1973 og er i dag på *World Heritage*’ liste. Nye undersøgelser har vist, at Alta feltet ikke er det eneste i regionen.

Altafjorden er den vestligste af de fem store fjorde i Finnmark den vestlige del af Finnmark Fylke. Fjorden starter på ydersiden af de tre store sunde Stjernesund, Vargsund og Rognsund, som dannes af øerne Stjernøya og Seiland. Inderst i Altafjorden ligger byerne Alta og Rafsbotn.

Fjorden har en dybde på op til 488 m. Inderst i fjorden ligger Alta by, hvor også Alta Museum og helleristningsfelt ligger. Alta ligger langt nord for polarcirklen på knap 70° Nord ca. 150 km syd for Nordkap. På trods af den nordlige placering fryser fjorden aldrig til, hvilket er uhyre vigtigt set ud fra en ressourcemæssig synsvinkel

Det er imidlertid ikke disse betydningsfulde vidnesbyrd om de arktiske jægers aktivitet, som vi her skal se på, men derimod mindst 10 skibsbilleder, der er af en ganske anden udformning end jægerens skibe. Mens jægerens skibe er af en firskåren form, har disse skibe mere afrundede afslutninger af skroget; de kan have løkkeformede stævne og højt rejste kølforlængelser. Nogle af stævnene afsluttes af stiliserede dyrehoveder, der ender i små spiralkrøller. Flere af skibene har tætstillede mandskabsstreger.

Disse træk er noget, der uden tvivl kan knyttes til helleristninger fra den nordiske bronzealderkultur, som den kendes længere sydpå i Skandinavien. Udfra deres form kan skibene dateres til den sidste del af bronzealderen eller begyndelsen af førromersk jernalder, d.v.s. i tiden mellem 800 f.Kr. og 400 f.Kr. Ved første øjekast synes skibene at afvige lidt fra normen for et helleristningsskib fra bronzealderen. Men også længere mod syd ser vi lokale afvigelser fra bronzealderens 'standardskibe'. Så alt i alt kan disse skibe godt falde indenfor variationen af, hvad vi kender fra hele Skandinavien, fra Bornholm, fra Småland, fra Bohuslän, fra Stavanger-området i Sydvestnorge, fra Vestlandet ved Hardangerfjorden eller fra det mere nærliggende Trøndelag. Mærkeligt nok er der især store ligheder med skibe på helleristninger fra Bottna Sogn i det centrale Bohuslän mere end 1500 km fra Hjemmeluft.

Det har været diskuteret, hvad disse skibe i et 'fremmed' miljø, næsten så langt mod nord som man overhovedet kan komme – som sagt langt nord for den nordlige polarkreds - kan afspejle. Der er flere muligheder. De lokale jægerfolk har selv i deres både rejst længere mod syd, til f.eks. Helgeland eller Trøndelag, hvor de har mødt og udvekslet varer med den bronzealderkulturens bønder. Hjemkommet herfra og inspireret af disse bådformer og måske også religiøse forhold, har de på deres hellige klipper indhugget de fremmede både. En anden mulighed er, at bønderne i deres skibe selv har sejlet op højt mod nord, hvor de lokale er blevet inspireret af deres besøg til at inddrage disse både i deres billedverden; ja de kan have efterlignet bådene. En tredje mulighed er, at der i perioder af bronzealderen har været en lille enklave – en lille befolkning – der var nært knyttet til deres slægtninge længere mod syd.

Nu er det jo ikke sådan, at den ene mulighed udelukker den anden. En kombination er bestemt mulig. Hovedsagen er, at de nævnte skibsbilleder fra Hjemmeluft meget vel kan falde ind under variationen for bronzealderens tradition for at gengive skibe, og at skibene således kan være ganske nært knyttet til bronzealderkulturen sydligere i Skandinavien.

Isnestofte. Fundsted for ildslagsstenssten fra ældre bronzealder

Et fund fra Isnestofte ca. 20 km fra Hjemmeluft i sejladslinje kan måske belyse nogle af disse spørgsmål. Her er der for mange år siden fundet to flintdolke af sydiskandinaviske form, som man har regnet for tilhørende stenalderens slutningstid, ca. 2000 f.Kr. Imidlertid er den ene af 'dolkene', som vi fik lejlighed til at bese, ikke en egentlig flintdolk, men derimod i ildslagsten, men i form af en dolk. Sådanne ildslagsten kendes fra grave fra ældre bronzealder (1700-1100 f. Kr.), især almindelige i Danmark og Sydsverige. Ildslagssten findes – når de er hele – således næsten kun i gravene. Den var noget personligt, der blev båret af dens ejermand, og den fulgte ham i graven. Der er desværre ikke nøjagtige fundoplysninger om ildslagstenen fra Isnestofte. Da der ved Isnestofte faktisk findes nogle små gravrøser, så er det ikke umuligt, at ildslagstenen kan være fundet i en sådan, at der kan være tale om et gravfund. Der kan med andre ord have været personer fra Sydiskandinavien, måske endda fra Danmark, i områderne ved Hjemmeluft. De kan have været bosat her, og de kan være blevet begravet her.

Denne mulighed for små bosættelser af mennesker tilknyttet den agrare bronzealderkultur, som også skibsristningerne fra Hjemmeluft kunne angive, rejser dog nye spørgsmål. Har der overhovedet været mulighed for noget, der blot ligner landbrug heroppe langt nord for Polarcirklen? I historisk tid ved vi, at foruden ren-drift har man på gunstige steder haft udstrakt høslet og bygmarker.

Ved Isnistoften har der indtil for nyligt været græsmarker til høslet, hvor høet blev tørret og brugt til vinterfodder til køer. Det er man dog ophørt med for nylig. Men en grønthøster og hø-slåmaskine vidner om det. I Altadalen dyrkes ligeledes kartofler. Alta-fjorden er som nævnt isfri om vinteren, og vandet giver 'varme'.

et lille røde hus er en horisontal mølle, en skvatmølle. Tangen.

Længere inde i dalen, langs med Alta-elven findes der smørhuller med et særligt lunt lokalt klima, skærmet af fjeldene og hjulpet af fjordens nærhed. Her er der gårde, hvor der pløjes, men igen først og fremmest til udstrakte græsmarker med høslet. Selvom græssets væksttid begynder sent, så er produktionen høj, da solen i et par måneder kan give lys og grokraft stort set døgnet rundt.

Græsmark ved dobbeltgård ved Tangen

Ved en storgård eller tvillinggård med kostald var der også en lille vandmølle – en skvatmølle. Byg og havre kan nogle steder ved gunstige somre modne; ellers bruges den umodne byg og de umodne kærner til kvægfoder. I bronzealderen var temperaturen lidt varmere, så mulighederne har været bedre, og kommende pollenanalyser kan måske afsløre om formodningen om dyrkning af især byg er rigtig.

Læs også

Helskog, Knut. *Helleristningerne i Alta. Spor efter ritualer og dagligliv i Finnmarkens forhistorie*. 1988.

Lomborg, Ebbe, 1960: Fladehuggede flintredskaber i gravfund fra ældre bronzealder. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1959, s. 146-183.